

Інститут біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту
академік НАН України

Сергій КОМІСАРЕНКО

« 29 » жовтня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Організація підготовки дисертаційної роботи

Галузь знань: 09 Біологія

Спеціальність: 091 Біологія та біохімія

Освітньо-наукова програма: Біологія та біохімія

Освітній рівень: доктор філософії (PhD)

Шифр за ОНП: ОНДЗ

Робоча програма дисципліни «Організація підготовки дисертаційної роботи» для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії (третього освітньо-наукового рівня) за напрямом підготовки 09 Біологія, зі спеціальності 091 Біологія та біохімія „29” листопада, 2024 року – 13 с.

Розробники:

Хоменко Анна Вікторівна – кандидат біологічних наук, науковий співробітник відділу біохімії вітамінів і коензимів Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України;

Гудкова Ольга Олексіївна – доктор філософії, науковий співробітник відділу сигнальних механізмів клітини Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України.

Робоча програма дисципліни «Організація підготовки дисертаційної роботи» затверджена на засіданні Вченої ради Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України (протокол № 8... від «29» листопада 2024 року).

Директор Інституту біохімії
ім. О.В. Палладіна НАН України
академік НАН України

Сергій КОМІСАРЕНКО

Сергій КОМІСАРЕНКО

«29» листопада 2024 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 09 Біологія (шифр і назва)	обов'язкова навчальна дисципліна (основна) ОНДЗ	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): 091 Біологія та біохімія	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2-й	-й
Загальна кількість годин - 60		Семестр	
		3-й	-й
		Лекції	
		16 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		4 год.	0 год.
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		40 год.	0 год.
		Консультації: 0 год.	
		Вид контролю: Залік	
Розподіл годин для денної форми навчання: аудиторних – 20 самостійної роботи студента - 40	Освітньо-кваліфікаційний рівень: третій (доктор філософії)		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни. Дисципліна «Організація підготовки дисертаційної роботи» належить до переліку обов'язкових навчальних дисциплін. Згідно з п. 9 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України №567 від 24.07.2013 р. в редакції від 01.01.2022 р., дисертація на здобуття наукового ступеня є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої монографії. Підготовлена до захисту дисертація повинна містити висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, а також характеризуватися єдністю змісту і свідчити про особистий внесок здобувача в науку.

До дисертації, що містить науково-прикладні результати, повинні додаватися документи, що підтверджують практичне використання отриманих здобувачем результатів - впровадження у виробництво, достатню дослідно-виробничу перевірку, отримання нових кількісних і якісних показників, суттєві переваги запропонованих технологій, зразків продукції, матеріалів тощо, а до дисертації, що містить теоретичні наукові результати, - рекомендації щодо їх використання.

Дисертація виконується з галузі науки та за науковою спеціальністю відповідно до переліку, який затверджує МОН, і повинна відповідати паспорту наукової спеціальності, затвердженому МОН.

Теми дисертацій пов'язуються, як правило, з основними науково-дослідними роботами, що виконуються закладами вищої освіти або науковими установами і затверджуються вченими радами для кожного здобувача окремо з одночасним призначенням наукового консультанта в разі підготовки докторської чи наукового керівника в разі підготовки кандидатської дисертації.

Дисертація готується автором особисто. Нові наукові результати і положення, вміщені в ній, мусять витримати своєрідний іспит під час публічного захисту. Як наукова праця вона повинна мати внутрішню єдність і свідчити про власний внесок її автора в науку. Нові рішення, запропоновані здобувачем, потрібно добре аргументувати і критично оцінити порівняно з уже відомими.

Таким чином, дисертація — це, по-перше, кваліфікаційна праця, а по-друге, праця, що містить нове розв'язання важливої наукової проблеми або конкретного наукового завдання (кандидатська дисертація).

В результаті вивчення курсу аспірант повинен:

знати:

- принципи побудови дисертації;
- принципи й методи встановлення новизни, достовірності та практичної значущості наукових результатів;
- основні положення, характерні для дисертації як кваліфікаційної роботи;
- мати хоча б загальне уявлення про методологію наукової творчості;
- загальну схему наукового дослідження.

вміти:

застосувати принципи, методи, техніки і технологію написання дисертаційної роботи;
 застосовувати наукове вивчення як основну форму наукової роботи;
 застосовувати методи емпіричного дослідження – спостереження, порівняння, вимірювання експеримент;
 вести роботу над статтями та доповідями;
 опанувати технологію роботи над дисертацією.

Місце дисципліни (в структурно-логічній схемі підготовки фахівців відповідного напрямку). Навчальна дисципліна «Організація підготовки дисертаційної роботи» є базовою складовою освітньо-наукової програми підготовки фахівців за третім рівнем вищої освіти за освітньо-науковою програмою 091 «Біологія та біохімія».

Зв'язок з іншими дисциплінами. Навчальна дисципліна «Організація підготовки дисертаційної роботи» є складовою освітньо-наукової програми підготовки фахівців за третім рівнем вищої освіти «Доктор філософії», освітньо-наукова програма 091 «Біологія та біохімія», і пов'язана з такими

дисциплінами як «Універсальні навички дослідника у сучасному науковому просторі» та дисциплінами циклу професійної підготовки.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Процес підготовки рукопису дисертації

Тема 1. Композиція дисертації та її оформлення.

Оскільки дисертація є кваліфікаційною працею, її оцінюють не тільки за теоретичною науковою цінністю, актуальністю теми і прикладною значущістю отриманих результатів, а й за рівнем загально методичної підготовки, що передусім знаходить відображення в її композиції. Вимоги до оформлення дисертаційних робіт затверджені наказом МОН № 40 від 12.01.2017 року.

Кожен автор вільний обрати такий порядок подання наукових матеріалів, який, на його погляд, найліпше, найпереконливіше розкриє його творчий задум, а їх розміщення відповідатиме внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження. Традиційно склалася певна композиція дисертаційної праці з такими основними елементами:

- 1) зміст,
- 2) перелік умовних позначень (за потреби),
- 3) вступ,
- 4) розділи основної частини,
- 5) загальні висновки,
- 6) бібліографія,
- 7) додатки (за потреби),
- 8) допоміжні покажчики.

Зміст подають на початку дисертації.

Дисертаційну роботу на здобуття ступеня доктора філософії здобувач оформлює самостійно (особисто) виконану у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, що містить нові науково обґрунтовані теоретичні та/або експериментальні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчить про особистий внесок здобувача в науку та характеризується єдністю змісту. Вимоги щодо оформлення дисертації встановлюються МОН України (п. 10 Постанови № 167 МОН від 6 березня 2019 року).

Тема 2. Огляд літератури та його складові частини.

Для з'ясування стану розробки обраної теми складається короткий огляд літератури, з якого можна зробити висновок, що дана тема ще не розкрита (розкрита лише частково, або не в тому аспекті) і тому вимагає подальшого розроблення. Якщо такий висновок не впливає логічно з огляду, то дисертанту немає сенсу розробляти обрану тему.

Огляд літератури за темою демонструє ґрунтовне ознайомлення дисертанта зі спеціальною літературою, його вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати, виділяти суттєве, оцінювати зроблене раніше іншими

дослідниками, визначати головне у сучасному стані вивчення теми. В огляді називають і критично оцінюють публікації, прямо і безпосередньо причетні до теми дисертації.

Від формулювання наукової проблеми і доведення, що частина проблеми, котра є темою даної дисертаційної праці, ще не розроблена і не висвітлена у спеціальній літературі, логічно перейти до формулювання мети дослідження, а також зазначення конкретних завдань, які вирішуватимуться відповідно до визначеної мети. Обов'язковим елементом вступу є визначення об'єкта і предмета дослідження.

На завершення вступу доцільно подати структуру дисертаційної праці, тобто навести перелік її структурних елементів і обґрунтувати послідовність їх розміщення.

Тема 3. Основна частина дисертаційної роботи.

У розділах основної частини дисертації докладно розглядаються методика і техніка дослідження і узагальнюються результати. Всі несуттєві для розв'язання наукового завдання матеріали виносяться в додатки. Зміст розділів основної частини повинен точно відповідати темі дисертації та повністю її розкривати. У цих розділах дисертант стисло, логічно й аргументовано викладає матеріал згідно з вимогами до наукових праць, що подаються до друку.

Внаслідок виконання теоретичної частини дисертації формулюються завдання експериментальних досліджень. Кінцевою метою є зіставлення даних теоретичних та експериментальних досліджень. Крім того, після завершення теоретичної частини визначають потрібний обсяг експериментів і очікуваний характер результатів. Підсумкові дані розрахунків доцільно оформлювати у вигляді таблиць і графіків.

Результати експериментів оформлюють у таблиці та графіки. Зіставлення результатів розрахунків та експериментів виносять в окремий підрозділ, бо вони є завершальними для обох частин дисертації. Матеріали про впровадження результатів досліджень також обов'язково виділяють в окремий підрозділ.

Кожен розділ дисертації закінчують короткими висновками обсягом до 1 сторінки.

***Змістовий модуль 2. Основні вимоги до оформлення дисертацій.
Порядок захисту дисертаційної роботи.***

Тема 4. Загальні правила оформлення дисертаційної роботи.

Згідно з «Порядком присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України №567 від 24.07.2013 р. в редакції від 01.01.2022 р., дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук необхідно оформлювати відповідно до державного стандарту (Наказ наказом МОН № 40 від 12.01.2017 року).

Під час опрацювання теми аспіранти дізнаються правила оформлення титульного аркуша дисертації, змісту, переліку умовних позначень, вступу (формулювання мети і завдань дисертації), переліку використаних методів дослідження. Навчаться формулювати наукову новизну свого дисертаційного

дослідження та практичне значення. Отримають інформацію щодо оформлення особистого внеску здобувача, познайомляться з ключовими моментами написання основної частини дисертації, оформлення ілюстрацій, висновків та списку використаної літератури.

Тема 5. Порядок захисту дисертації.

Станом на 1 січня 2024 року захист дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії здійснюється згідно Постанов Кабінету Міністрів України «**Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії**» від 12 січня 2022 р. № 44 та «**ПОРЯДКУ підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)**» від 23 березня 2016 р. № 261 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502.

Аспіранти дізнаються про передумови захисту дисертаційної роботи:

- отримання довідки про успішне виконання освітньо-наукової програми наукової установи,
- отримання та зміст висновку наукового керівника (керівників),
- правила підготовки публікацій за темою дисертації та умови їх зарахування.

Також під час проходження теми буде розглянуто питання з:

- процедури попередньої експертизи дисертації,
- порядку утворення та вимоги до кандидатур членів разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду дисертації та її захисту в установі, що здійснює підготовку здобувачів ступеня доктора філософії,
- внесення відомостей про дисертацію та склад спецради до інформаційної системи НАЗЯВО та на офіційний веб-сайт установи,
- створення облікової катки дисертації в УкрІНТЕІ,
- накладання електронного підпису на файли,
- процедури публічного захисту дисертації у змішаному форматі та відповідна організація онлайн трансляції,
- переліку документів атестаційної справи здобувача,
- порядку оформлення рішення спецради за формами, затвердженими МОН України,
- оформлення диплому доктора філософії та додатку до нього європейського зразку за формами, затвердженими МОН України.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	сем	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Процес підготовки рукопису дисертації												
Тема 1. Композиція дисертації	6	3	0	0	0	3						
Тема 2. Огляд літератури та його складові частини	6	3	0	0	0	3						
Тема 3. Основна частина дисертаційної роботи	9	3	0	0	0	4						
Разом за змістовим модулем 1	21	9	0	0	0	10						
Змістовий модуль 2. Основні вимоги до оформлення дисертацій. Порядок захисту дисертаційної роботи.												
Тема 4. Загальні правила оформлення дисертаційної роботи	21	4	0	2	0	15						
Тема 5. Порядок захисту дисертації	18	3	0	0	0	15						
Разом за змістовим модулем 2	39	7	0	0	0	30						
Підсумковий контроль	0	0	0	2	0	0						
Усього годин	60	16	0	4	0	40						

5. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Представлення презентації з основними відомостями власної дисертації	2
2	Проведення підсумкового контролю	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вимоги до підготовки дисертаційних робіт відповідно чинного законодавства. Створення попередньої композиції дисертаційної роботи.	10
2	Правила подання ілюстрацій у дисертаційній роботі	7
3	Правила статистичної обробки експериментальних результатів	8

4	Оформлення списку використаних джерел	8
5	Порядок захисту дисертації відповідно чинного законодавства	7
	Разом	40

7. Методи навчання

Лекції, дискусії, самостійна робота, демонстрування, виконання підсумкових завдань.

8. Методи контролю

Усне опитування, оцінювання виконаних завдань (самостійної письмової роботи).

Питання для підготовки до заліку:

1. Наукове вивчення як основна форма наукової роботи.
2. Загальна схема наукового дослідження.
3. Організація творчої діяльності.
4. Робота над статтями та доповідями.
5. Складання плану дисертації.
6. Вивчення джерел літератури за темою дослідження.
7. Методи добору фактичних матеріалів і складання огляду літератури.
8. Самоперевірка відповідності матеріалів дисертації встановленим вимогам.
9. Композиція дисертації. Рубрикація тексту.
10. Прийоми викладення наукових матеріалів.
11. Мова і стиль дисертаційної праці.
12. Вимоги до змісту дисертації.
13. Загальні вимоги до оформлення дисертації.
14. Поняття плагіату та всіх його видів. Вимоги перевірки дисертаційних робіт на плагіат.
15. Подання текстового матеріалу.
16. Правила подання ілюстрацій, таблиць, формул.
17. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.
18. Оформлення списку використаних джерел
19. Правила оформлення додатків.
20. Попередня експертиза дисертації і оформлення рецензії(й) рецензентами.
21. Порядок утворення та вимоги до кандидатур членів разової спеціалізованої вченої ради в установі, що здійснюють підготовку здобувачів ступеня доктора філософії, з правом прийняття до розгляду дисертації та її захисту.
22. Створення повідомлення про захист дисертації в інформаційній системі НАЗЯВО.
23. Процедура прилюдного захисту дисертації: змішаний формат, планування та реалізація онлайн трансляції, затверджений установою сценарій захисту.
24. Оформлення рішення спецради та документів атестаційної справи.
25. Оформлення диплому доктора філософії та додатку до нього європейського зразку за формами, затвердженими МОН України.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота					Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		20	100
T1	T2	T3	T4	T5		
10	15	20	15	20		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Компетентності, яких аспірант набуває в процесі вивчення дисципліни

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати комплексні завдання в галузі біології у процесі проведення дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає переосмислення наявних та створення нових цілісних знань, оволодіння методологією наукової та науково-педагогічної діяльності, проведення самостійного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення і інтегруються у світовий науковий простір через публікації.
Загальні компетентності	ЗК02. Інтегрованість. Здатність працювати в міжнародному контексті. ЗК05. Критичність. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. ЗК06. Автономність. Здатність працювати

	автономно.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	<p>СК01. Самостійність. Здатність планувати і здійснювати комплексні оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у біології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у наукових виданнях з біології та суміжних галузей.</p> <p>СК02. Спілкування та презентування. Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами, розуміти англійські наукові тексти за напрямом досліджень.</p> <p>СК03. Інформаційні технології. Здатність застосовувати сучасні інформаційні технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та навчальній діяльності.</p> <p>СК05. Наукове мислення. Здатність виявляти, формулювати та вирішувати проблеми дослідницького характеру в галузі біології, оцінювати та забезпечувати якість досліджень, які проводять.</p> <p>СК07. Етичність. Здатність дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.</p>

11. Програмні результати навчання

РН02. Критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей.

РН04. Вміння формувати команду дослідників для вирішення локальної задачі (формулювання дослідницької проблеми, робочих гіпотез, збору інформації, підготовки пропозицій).

РН05. Знати праці провідних зарубіжних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі дослідження, формулювати мету власного наукового дослідження.

РН06. Вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, наукові та прикладні проблеми біології державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у наукових виданнях.

РН07. Розробляти та досліджувати концептуальні, математичні і комп'ютерні моделі процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у біології та

дотичних міждисциплінарних напрямках.

PH08. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з біології та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

PH10. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.

12. Рекомендована література

Базова

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. № 261 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502-2023-%D0%BF#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 р. № 567 в редакції від 01.01.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF#Text>
4. Наказ МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» 12.01.2017 № 40. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>
5. Наказ МОН України «Про затвердження форм документів атестаційної справи здобувача ступеня доктора філософії» №533 від 22 квітня 2019 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-19>
6. Наказ МОН України «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) та додатка до них, зразка академічної довідки» №102 від 25.01.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0122-21#Text>
7. ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Інформація та документація. Видання офіційне. Київ, ДП «УкрНДНЦ», 2017.
8. ДСТУ 3008-2015 «Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлювання». Інформація та документація. Видання офіційне. Київ, ДП «УкрНДНЦ», 2016.
9. ДСТУ 3582-97 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила».

Допоміжна

1. Довідник здобувача наукового ступеня. - К.: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 2000. - 64 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Інструкція для користувачів Інформаційної системи Національного агентства. <https://wiki.naqa.gov.ua/uk/svr>
2. Рішення Національного агентства з оцінювання якості вищої освіти «Порядок розгляду повідомлень щодо порушення процедури захисту дисертацій Апеляційним комітетом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» від «19» липня 2022 р. (протокол № 11 (16)) зі змінами, внесеними рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти «24» січня 2023 р. (протокол № 1 (30)).
<https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%D1%83-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%8C-%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%B4%D1%83%D1%80%D0%B8-%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83.pdf>
3. Порядок функціонування інформаційної системи Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти «NAQA.Svr». <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA-5.pdf>
4. Роз'яснення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти «щодо застосування кваліфікованих електронних підписів при створенні разових рад.
https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/%D0%9B%D0%B8%D1%81%D1%82-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%8F%D1%81%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_918_-07.07.2023.pdf